

УДК 338.246.025.12:378

БЕБКО С.В.

Київський національний університет технологій та дизайну
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ДО ОЦІНКИ

РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ

Мета статті полягає у розробці адаптованої збалансованої системи показників для ринку освітніх послуг та проведенні моніторингу результативності функціонування ринків освітніх послуг України та КНР.

Наукова новизна. У статті проаналізовано перспективи впровадження адаптованої збалансованої системи показників для ринку освітніх послуг. Охарактеризовано значення ключових показників адаптованої збалансованої системи для здійснення оцінки результативності функціонування ринку освітніх послуг. Запропонований підхід до моніторингу результативності функціонування ринку освітніх послуг.

Ключові слова: ринок освітніх послуг, освітня послуга, адаптована збалансована система показників, результативність функціонування ринку освітніх послуг.

Вступ. У сучасних соціально-економічних трансформаціях однією з важливих обставин стало формування ринку освітніх послуг. Ринок освітніх послуг визначає свої вимоги до якості, змісту і форм організації освіти, які зумовлюють якість ринкових відносин, підвищують соціальне значення освіти.

Серед найактуальніших сучасних проблем, які мають важливе соціально-економічне значення, є проблеми функціонування та розвитку ринку освітніх послуг. Аналіз світових тенденцій розвитку ринку освітніх послуг доводить, що сьогодні знання є одним із головних факторів економіки. Роль знань, науки та освіти постійно зростає.

Теоретико-методологічну базу функціонування ринку освітніх послуг сформували такі зарубіжні та українські науковці як – Й. Буцко, Ф. Кернкрос, Л. Клайн, І. М. Грищенко, І. С. Каленюк, В. Г. Кремень, В. І. Луговий, В. С. Пономаренко, Л. І. Федулова та ін. Але сьогодні актуальною є проблема розробки кількісної оцінки результативності функціонування ринку освітніх послуг.

Постановка завдання полягає у розробці адаптованої збалансованої системи показників для ринку освітніх послуг та проведенні моніторингу результативності функціонування ринків освітніх послуг України та КНР.

Результати дослідження. У науковій та методичній літературі наведено різні підходи до з'ясування сутності та трактування категорій «ринку освітніх послуг» та «освітня послуга». Освітні послуги реалізуються у ринковому середовищі (на ринку освітніх послуг). Ринок освітніх послуг – це механізм економічних відносин між економічними суб'єктами з приводу виробництва та споживання освітніх послуг. Для ринку освітніх послуг обов'язковими є такі компоненти, як покупець, продуцент (продавець) та державне регулювання [4].

Основними завданнями регулювання ринку освітніх послуг є: контролювання кількості майбутніх фахівців за професійними групами, забезпечення належної якості освіти за допомогою акредитації, ліцензування, атестації тощо.

Одні дослідники розглядають освітню послугу як діяльність певної особи або групи осіб; інші – як набір певних благ, які отримує споживач послуги; треті – як комплекс певних робіт (операцій), які мають бути виконані; четверті – як організований технологічний процес, внаслідок якого уможливорюється настання певних позитивних (хоча і нематеріальних) результатів [1].

Професор І. М. Грищенко обґрунтував розуміння терміну «освітня послуга», під яким розуміється цілеспрямована діяльність юридичних і фізичних осіб, в основі якої лежить навчання, для задоволення різноманітних інтелектуальних потреб людини й суспільства в нових знаннях, уміннях, навичках, розвитку індивідуальних здібностей, що має вартісний вимір [1, с. 28].

Освітня послуга має суспільну складову, оскільки в результаті її виробництва та споживання задовольняються не лише приватні потреби, але і суспільні потреби (навчання фахівців для підтримки соціально-економічного розвитку). Суспільство об'єктивно зацікавлене, щоб вищі навчальні заклади готували належну кількість фахівців належної кваліфікації.

Освітні послуги є категорією не лише економічною, але і соціальною. Адже в процесі споживання освітньої послуги відбувається виховання та навчання особи, що сприяє формуванню у неї певних духовних цінностей. Освіта виступає як особливий соціокультурний інститут, який дозволяє молодим людям пройти процес соціалізації (у тому числі професійної), що є умовою для подальшого повноцінного життя. Споживання послуг, що надають вищі навчальні заклади, дозволяє задовольнити культурні потреби особистості. Сьогодні актуальною є проблема розробки кількісної оцінки результативності функціонування ринку освітніх послуг.

Збалансована система показників (ЗСП) є сучасним дієвим інструментом кількісної оцінки результативності функціонування підприємства.

ЗСП дозволяє використовувати не лише фінансові показники, але й нематеріальні активи, такі як бізнес-процеси, клієнти, персонал [3]. Всі складові мають повністю відображати зміни усіх сторін ділової активності. Але складові ЗСП розглядаються не як окремі показники, а як взаємодіюча та збалансована система. Таким чином, забезпечується всебічна оцінка результативності діяльності підприємства, створюються необхідні стратегічні критерії та система стратегічного управління.

За час свого існування концепція ЗСП постійно вдосконалювалась, але значних змін не зазнала. Сьогодні також виокремлюють чотири основні складові показників [3]:

- 1) фінансова складова показників діяльності підприємства;
- 2) складова показників роботи з клієнтами;
- 3) показники, що характеризують навчання та розвиток персоналу;
- 4) показники внутрішніх бізнес-процесів.

Однією з особливостей ЗСП є те, що вона базується на системному підході, так як показники мають бути взаємопов'язаними зі стратегією підприємства. Кожен

показник ЗСП має бути елементом причинно-наслідкових зв'язків, які надають інформацію про реалізацію стратегії. Крім цього, усі показники повинні узгоджуватися з фінансовими цілями підприємства, оскільки системний підхід дозволяє розкрити сутність ринку освітніх послуг як соціально-економічної системи та дати комплексну оцінку економічним явищам та процесам, які виникають на ринку. Тому адаптація ЗСП для оцінки результативності функціонування ринку освітніх послуг є актуальною.

У адаптованій ЗСП залишаються чотири ключові складові: фінанси, клієнти, бізнес-процеси й навчання та розвиток персоналу. Але кожен складову повинні визначати відповідні показники (рис. 1).

Рис. 1. Адаптована збалансована система показників для оцінки ринку освітніх послуг (розроблено автором)

До фінансової складової показників пропонуємо віднести три показники:

- обсяг наданих послуг;
- обсяг витрат на наукові дослідження ВНЗ;
- обсяг доходу ВНЗ від наукової та інноваційної діяльності.

Обсяг наданих послуг - це доходи ВНЗ, отримані завдяки реалізації на ринку платних освітніх послуг. Платні освітні послуги включають плату за довузівську підготовку, основні професійні програми (навчання за договорами з фізичними або юридичними особами, здобуття другої вищої освіти), додаткові програми професійної освіти (підвищення кваліфікації) та програми післядипломної професійної освіти

(здобуття другої вищої освіти, навчання в аспірантурі та докторантурі за договорами з фізичними особами тощо) [1].

Обсяг витрат на наукові дослідження ВНЗ - це кошти, виділені державою та інші джерела фінансування для проведення науково-дослідницької діяльності в ВНЗ. Показник обсягу доходу від наукової та інноваційної діяльності характеризує доходи, які отримують ВНЗ від проведення наукової та інноваційної діяльності.

До складової показників клієнтів доцільно віднести наступні показники:

- кількість іноземних студентів;
- кількість вітчизняних студентів;
- кількість вітчизняних студентів, що навчаються за кордоном;

Ці показники оцінюють частку ВНЗ на ринку освітніх послуг, показують рівень популярності ВНЗ серед вітчизняних та іноземних споживачів освітніх послуг та ступінь їхнього задоволення.

Складова навчання та розвитку персоналу складається з трьох показників:

- кількість фахівців вищої кваліфікації, що виїжджають за кордон;
- кількість кандидатів та докторів;
- кількість аспірантів та докторантів.

Показники характеризують стан персоналу ВНЗ, який здійснює навчальну та наукову роботу, його кваліфікації та перспективи розвитку. Кількість фахівців вищої кваліфікації, що виїжджають за кордон - це кандидати чи доктори наук, які знаходяться по обміну чи на стажуванні в іноземних ВНЗ з метою підвищення кваліфікації та набуття іноземного досвіду. Показник кількості аспірантів та докторантів означає кількість аспірантів та докторантів, що навчаються у ВНЗ.

До бізнес-процесів ВНЗ можна віднести:

- капітальне будівництво;
- бюджетні видатки на вищу освіту;
- додаткові бюджетні фінансові проекти.

Капітальне будівництво включає фінансові інвестиції, які виділяються для будівництва та ремонту споруд ВНЗ, закупівлю оснащення та обладнання для навчальної та науково-дослідницької роботи. Бюджетні видатки на вищу освіту - це фінансові кошти, виділені державою на покриття деяких поточних витрат ВНЗ: на заробітну плату, стипендію та частково для оплати комунальних послуг.

Під додатковими бюджетними фінансовими проектами розуміються фінансові ресурси, виділені державою на спеціальні програми розвитку ВНЗ з метою підвищення їх конкурентоспроможності на національному та міжнародному рівнях.

Отже, проведений аналіз статистичних даних надав можливість провести моніторинг результативності функціонування ринків освітніх послуг України та КНР (рис. 2 та 3).

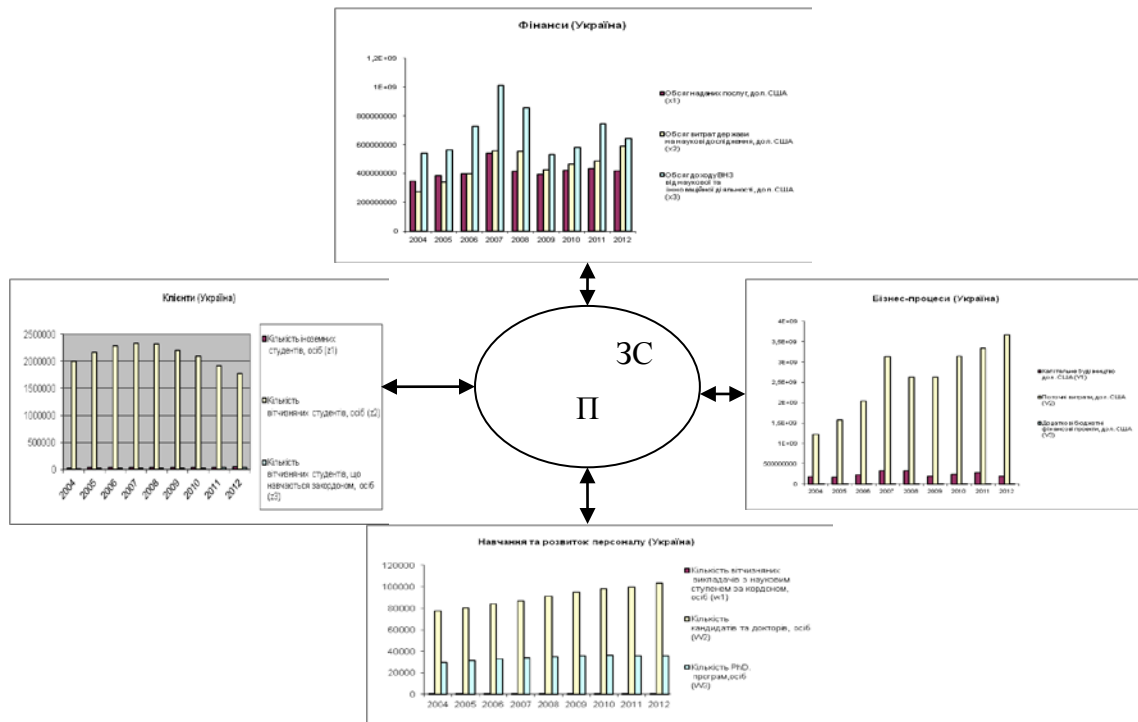

Рис. 2. Динаміка основних показників на ринку освітніх послуг України

На основі проведеного моніторингу результативності функціонування ринку освітніх послуг можливо сформулювати заходи для покращення ринку освітніх послуг України з урахуванням досвіду КНР. Проведений моніторинг дозволяє також визначити позитивні та негативні впливи державного регулювання ринків освітніх послуг України та КНР.

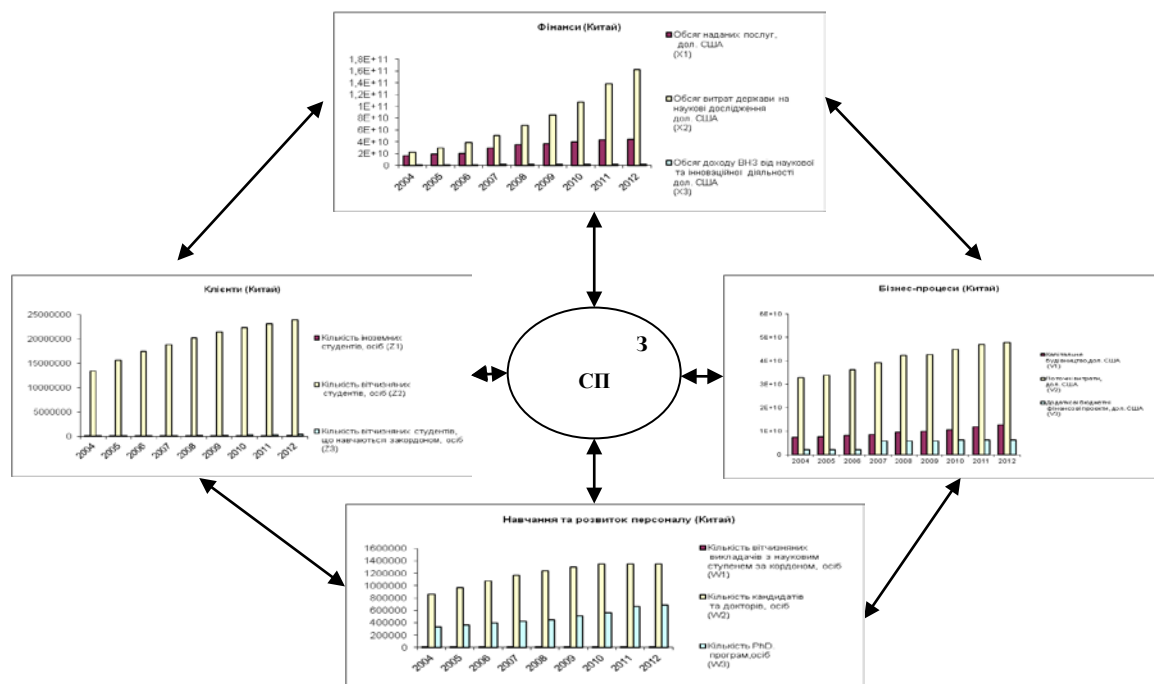

Рис. 3. Динаміка основних показників на ринку освітніх послуг КНР

Висновки. Ринок освітніх послуг всіх країн світу, у тому числі України і КНР, розвивається у сучасних соціально-економічних трансформаціях, що викликають суттєві політичні, соціальні та культурно-цивілізаційні зміни. У свою чергу, рушійною силою виступає науково-технічний прогрес, який базується на виробленні та комерціалізації знань. Здатність до виробництва нового знання та його комерціалізації забезпечується функціонуванням національної інноваційної системи, одним із ключових елементів якої виступає ринок освітніх послуг.

У провідних країнах у зв'язку із розвитком інформаційного суспільства та знаннєвої економіки спостерігається тенденція поступового збільшення обсягу бюджетного фінансування вищих навчальних закладів. Освітні послуги стають дедалі складнішими, що збільшує їхню вартість. Ринковий освітній продукт враховує новітні досягнення науки і техніки, а також продукується з урахуванням прогнозів розвитку перспективних виробництв. Провідні країни приблизно 1/3 коштів, виділених на підтримку функціонування системи вищої освіти, спрямовують на фінансування наукової та інноваційної діяльності установ вищої освіти.

Адаптація ЗСП дозволяє провести моніторинг результативності функціонування ринку освітніх послуг, визначити слабкі та сильні сторони ринку освітніх послуг, сформулювати заходи для його покращення.

Список використаної літератури

1. Грищенко І. М. Професійна освіта в системі економічних досліджень: Монографія. – К.: Грамота, 2014. – 384 с.
2. Каленюк І. С., Куклін О. В. Розвиток вищої освіти та економіка знань: монографія / І. С. Каленюк, О. В. Куклін. – К.: Знання, 2012. – 343 с.
3. Каплан Роберт С., Нортон Дейвид П. Сбалансированная система показателей. От стратегии к действию. – 2-е изд., испр. и доп. / Пер. с англ. – М.: ЗАО «Олимп-Бизнес», 2004. – 320 с.
4. Кремень В. Г. Освіта і наука в Україні — інноваційні аспекти: Стратегія. Реалізація. Результати [наукове видання] / В. Г. Кремень – К.: Грамота, 2005. – 448 с.
5. Федулова Л.І. Економіка знань: підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / Любова Іванівна Федулова; НАН України; Ін-т екон. та прогноз. НАН України. – К., 2009. – 600 с.

ТЕОРЕТИЧЕСКИ - МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЙ ПОДХОД К ОЦЕНКЕ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТИ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ РЫНКА ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УСЛУГ

БЕБКО С.В.

Киевский национальный университет технологий и дизайна

Цель статьи состоит в разработке адаптированной сбалансированной системы показателей для рынка образовательных услуг и проведении мониторинга результативности функционирования рынков образовательных услуг Украины и Китайской Народной Республики.

Научная новизна. В статье проанализированы перспективы внедрения адаптированной сбалансированной системы показателей для рынка образовательных

услуг. Характеризированы значения ключевых показателей адаптированной сбалансированной системы показателей для оценки результативности функционирования рынка образовательных услуг. Предложен подход к мониторингу результативности функционирования рынка образовательных услуг.

Ключевые слова: рынок образовательных услуг, образовательная услуга, адаптированная система сбалансированных показателей, результативность функционирования рынка образовательных услуг.

THE THEORETICAL AND METHODOLOGICAL APPROACH TO ASSESSING THE EFFICIENCY OF THE MARKET OF EDUCATIONAL SERVICES

BEVKO S.V.

Kyiv National University of Technologies and Design

The **purpose** of the article is to work out the adapted balanced scorecard for the market of educational services, as well as to monitor the efficiency of the markets of educational services in Ukraine and the People's Republic of China.

Originality. There has been analyzed in the article the prospects of introducing the adapted balanced scorecard into the market of educational services. There has been featured the meanings of the main indicators of the adapted balanced scorecard for assessing the effectiveness of the market of educational services. There has been suggested the approach to monitoring the effectiveness of the market of educational services.

Key-words: *the market of educational services, educational service, adapted balanced scorecard, the efficiency of the market of educational services.*